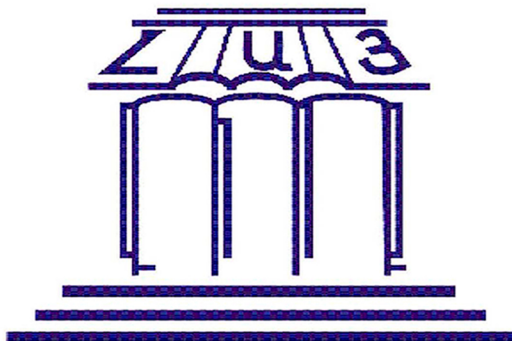

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊՐՈԼԵՏ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՐԱՆԿՈՐ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆՆԵՐ

ՆՈՐԱՅՐ ՀՈՎՆԱՆՅԱՆ

Կ Ա Ր Մ Ի Ր
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒՀԻՆ

ՎԻՊԱԿ

ՊԵՏՐԱՏ 1939 ՅԵՐԵՎԱՆ

ՊՐՈԼԵՏԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՆՎՈՐ ՀԱՐՎԱԾԱՅԻՆՆԵՐԸ

6 NOV 2011 № 5

891.542-3

3-85

այ.

ՆՈՐԱՅՐ ՀՈՎԵՄԵՅԱՆ

(ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՏԵԲՍԻԼ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ԲԱՆՎՈՐ)

1007
30100

Կ Ա Ր Մ Ի Ր
ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒՀԻՆ

(ՎԻՊԱԿ)

ՊԵՏԶՐԱՏ

Մ. Ա. ՄԱՅՆԻԿՅԱՆ 1932

ՅԵՐԵՎԱՆ

Պետերատի տպարան
Հրատարակ. № 1974
Գլավլիտ 7022 (բ)
Պատվեր 6580
Տիրաժ 3000

Սրբադրեց՝ ՊԱՏՐԻԿ ՄԱՐՈՅԱՆ

Հանձնված է արտադրության 26/XII 1981 թ. Մ. Յ.

Ստորագրված է տպագրելու 29/III 1982 թ.

1. ՇՈՒՇԻԿԸ ԿԻՆՏԱԺՆՈՒՄ

Աչումն եր: Փչում եր աչնան ցրտաչունչ քամին, ու թափվում եյին տերեւները, ծառերի վերջին դեղնած տերեւները: Փողոցներում ցեխաջուր եր դոյացել: Յուրտ անձրևը չարունակ չափչափում եր թիթեղածածկ տների կտուրներին: Այդ ժամանակ, կին բաժնի դռանը կանգնեց հնամաշ վերարկույի մեջ փաթաթված մի աղջիկ:

— Կին բաժինն այստեղ ե՞, — դիմեց նա մի խումբ կանանց, վորոնք զրուցելով դուրս յեկան կին բաժնից:

— Այո, այստեղ ե, բարձրացե՛ք վերին հարկ № 15 սենյակը, — ասաց նրանցից մեկը և նրանք շարժվեցին առաջ: Աղջիկը դանդաղ, չափ դանդաղ սկսեց աստիճաններով վեր բարձրանալ: Սհա և 15-րդ սենյակը: Աղջկա դեղնած այտեքը վայրկենաբար կարմրեցին: Նա կամացուկ բաց արեց դուռը: Յերկու դրամեքենաներ միորինակ չխկչխկոցով աշխատում եյին: Աղջիկը մոտեցավ մեքենադուռներին մեկին:

— Վորսեղ ե կինբաժվարը, — հաղիվ չչնջալով արտասանեց նա:

— Այ, ին դեմի սենյակումն ե, կարծեմ մենակ ե, կարող ես դնալ:

Աղջիկը շարժվեց ցույց տված դռան կողմը: Նրա ձեռքը յերկու անգամ կպավ դռանը: Ներսից լսվեց մի կանացի ձայն՝ «Մտե՛ք»: Աղջիկը յերկչոտ քայլերով ներս մտավ: Միակ դրասեղանի մոտ նստած եր միջահասակ մի կին. աղջիկը նստեց նրա ցույց տված աթոռին:

Կինբաժվարը վերջացրեց դեմը դրված գրութիւնը, դրիչը վար դրեց և մատը հսկեց դեմի ելեկտրական զանգա-
կի կոճակին: Նույն բոսիկին ներս մտաւ թխադեմ բարձ-
րահասակ մի աղջիկ:

— Վարդուշ Զան, տուր ապագրեն, շտապ պետք է ու-
ղարկվի: Հետո դառնալով Շուշիկին, — ինչ կցանկանայի՞ք, —
ժպտալով խոսեց նա: Աղջիկը վեր կացաւ նստած տեղից:

— Վոչի՛նչ, վոչի՛նչ, այդպե՛ս, նստած տեղից ասա-
ցեք, — խորը համակրութեամբ ասաց կինբաժվարը:

Աղջիկն սկսեց հեկեկալ, գլուխն առնելով ձեռքերի մեջ:

— Ի՞նչ պատահեց ձեզ սիրելիս: Ի՞նչ է, չլինի տանից
են դուրս արել...

— Ո՛ր, ինչ տան մասին ե խոսքը: Յես տուն չունեմ,
փողոցային եմ, — հեկեկալով արտասանեց աղջիկը: Գրասե-
ղանի մոտ նստած կինբաժվարի դեմքի արտահայտութիւնը
վայրկենաբար փոխվեց: Կարծես մեկը, պղտորեց նրա սրտի
հատակը:

— Ե, վոչի՛նչ, լաց մի լինի սիրելիս, կին բաժինը ձեզ
կհանի այդ գրութիւնից: Իսկ դրանից առաջ վորտեղ ելեք:
Աղջիկն սկսեց պատմել:

— Ապրում եյի Դիլիջանում, մի այրի պառավի մոտ,
պետք է ասեմ, վոր դաղթի ժամանակ կորցրել եմ ծնողնե-
րիս: Վերջացնելով յոթնամյա դպրոցը, մտա աշխատանքի,
չընանային վարկային ընկերութեան գրասենյակում, վոր-
պես գործավար: Սկզբից և հետ, ինձանով գրավվեց ընկե-
րութեան հաշվապահը: Նա 22 տարեկան, լիքը դեմքով,
թուխ աչքերով մի յերիտասարդ էր. իմ հանդեպ այնքան
քաղաքավարի յեր, այնքա՛ն սիրալիր, վոր չկարողացա ան-
տարբեր մնալ նրա հանդեպ: Ամեն առավոտ, յերբ գրասե-
նյակ եյի մտնում, նա ժպտում եր ինձ, ուղիղ նայելով աչ-
քերիս մեջ, սեղմելով ձեռքս: Արդեն անցել եր յերեք ամիս:
Մի օր ել նա ինձ նամակով հայտնեց, վոր սիրում է ինձ.
հետո սեր գգացվեց և ծագեց նաև իմ մեջ: Յես նրան շատ,

շատ սիրեցի: Արդեն դարձն եր: Մենք յերկուսով չընում
էյինք քաղաքի մոտ գտնվող անտառի բացատում. նա սրտի
բերկրութեամբ համբուրում եր այտերս, յես նրա համբույր-
ների մեջ քաղցրութիւն եյի պզուտ: Այդ օրը նրա աչքերն
այնպես եյին վառվում, վոր միեւն օրս մտապատկերիցս չի
ջնջվում նրա հայացքը: Նա տոգիանելով համբուրում եր այ-
տերս, մենք խոսելով նորից առաջ էյինք շարժվում: Բա-
ցառը մնաց մեր հետևը: ... Այդ յես ինձ զգացի նրա ու-
ժեղ բաղուններէ մեջ: Ուղեցի աղատվել, չկարողացա...
... Յես անձնատուր յեղա նրան... Ի վերջո յես... ամիս...
հղիացա: Ո, ծանր, շատ ծանր եր իմ գրութիւնը: Ինձ
բամբասում էյին դպրոցական ընկերակիներս, և նույնիսկ
գրասենյակում աշխատողները: Արդեն յերկրորդ ամիսն եր,
ինչ ինձ հետ չեր խոսում: Ամեն անգամ խուսափում էր հա-
յացքիցս: Առաջվա նման ել չեր ժպտում: Մի օր, յերբ գրա-
սենյակում բացի մեզանից վոչ վոք չկար, խոսք բաց արի,
մեր սիրո և փոխհարաբերութեան մասին: Նա սկզբից չխո-
սեց, հետո հեղնորեն ժպտաց, յերբ հայտնեցի վոր հղիա-
ցած եմ: Ծիչան ասած, յես ուզում եյի նրա բաղունից ըն-
կերը դառնալ: Նույնիսկ այդ ծանր գրութեան մեջ, սիրում
էյի նրան: Նա հեղնորեն ժպտաց, գլուխը կախեց և հայտ-
նեց, վոր, սեր մեր յերկուսի միջև գոյութիւն չի ունեցել,
վոր ինքը ամուսնացած է և ունի մի յերեխա: Սեմ ջուր
մաղվեց աչքերիս: Յես բացականչեցի, վոր նա ստոր, խա-
բերա յե: Նրա դեմքի արտահայտութիւնը փոխվեց, աչ-
քերը բոցավառվեցին և սաստիկ ծայրով հայտնեց, վոր ինքը
վոչնչից տեղյակ չի: Յես բոլորովին կորցրեցի ինձ: Հե-
տեկալ ստափուտ աշխատանքի չգնացի, իսկ մյուս օրը
դուրս յեկա այդ դավառական քաղաքից: Լսել էյի, վոր
հորեղբայրս այս քաղաքումն է, յերեքս փնտրեցի նրան,
բայց իզուր, չգտա: Վիժումից հետո մնացի փողոցում, ան-
ողնական և ակամա, ինձ հանձնեցի փողոցային կյանքին:

Յեւ ահա չորրորդ ամիսն է, ինչ վարում եմ այս աշխան-
դակ կյանքը:

Աղջիկը լսեց, ու սրբեց արատաւորոտ աչքերը: Կին-
բաժվարը տեղում ուղղելով իր նստած դիրքը, շարունա-
կեց:

— Վոչինչ, վոչինչ, լաց լինելն ավելորդ է, մենք մի-
ջոցներ ձեռք կառնենք, այդ սրիկա հաշվապահը կկրի իր
սլաութը և դո՛ւ, անիմալ Շուշիկ, դուրս կգաս փողոցային
կյանքից: Վաղն ուղիղ ժամը Տ-ին կլինես այստեղ, կկար-
գադրենք:

Աղջկա դնալուց հետո, կինբաժվարը յերկար ժամանակ
չէր կարողանում հանգստանալ: Մի փոքր խորհելուց հետո
նա վերցրեց հեռախոսի փողը և սկսեց դանդաշարել:

— Կենտրո՞նն է. ավելք Տեքստիլ կոմբինատ: Այո՛, դե-
րեկտորի առանձնասենյակը: Ո՞վ է խոսողը. դո՛ւ յես Գերա-
սիմ, հարգանքներս, յես եմ, Լիան: Շնորհակալ եմ, վոչինչ:
Լսի՛ր, Գերասիմ, ձեզ մոտ աշխատողի կարիք չկա՞: Կա՞,
չա՞տ կա: Շնորհակալ եմ: Վաղը կուղարկեմ մեկին, ան-
պատճառ:

Կինբաժվարը հեռախոսի խողովակը տեղը կախեց և
անցավ իր ընթացիկ գործերին:

2. ՇՈՒՇԻԿԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆՈՒՄ

Աշխան անամպ առավոտ էր: Կապույտ յերկնակամարից
աշխան լիմոնադույն արևն իր վոսկեչողերի պայծառ խըր-
ձերն էր թափում նորադարձ քաղաքի վրա: Գիշերն անձրև
էր յեկել, փողոցները թաց էլին: Հեռվից բարձրանում էր
մոխրագույն գոլորշին:

Գավկոմի շենքի դռան կանգնած կառքը շառաչումով
առաջ սլացավ: Կառապանը յերկար մտրակիւր ճոճում էր
թռչող ձիերի վրա: Կառքը սլանում էր բանուկ փողոցնե-
րով: Կառքում նստած էլին՝ կինբաժնի վարիչ Լիան, մի մի-
ջահասակ վառվռուն դեմքով կին և Շուշիկը: Նրանք լուռ
էլին... Հայացքը հասելով Շուշիկի վրա, Լիանն սկսեց խո-
սել:

— Մի առ ժամանակ կաշխատես դործարանում, բան-
վորական լաշն միջափայրը կփոխի քեզ, այնուհետև կուղար-
կենք սովորելու, և դու սիրելի Շուշիկ, կգառնաս ակտիվ հա-
սարակական գործիչ: Տեսնում ե՞ս ընկեր Վարդուշին, —
Լիան մառնացույց արավ վառվռուն դեմքով միջահասակ
կնոջը, — յերկու ամիս առաջ յերկաթուղային բանվոր էր,
ուղարկեցին սովորելու և հիմա մեր կուսգավկոմի պատաս-
խանառու աշխատող ընկերներից մեկն է:

— Բանվորական միջափայրը միակ աշն դարբնոցն է,
վոր կոմիտե է միլիոնավոր հիմնող մարդկանց՝ դարձնելով
նրանց սոցիալիզմի շատուցման անխոնջ մարտիկներ: Գոր-
ծարանում աշխատանքի ժամանակ, մի խնայիր ուժդ: Ար-
դյունաբերությունը մերն է: Մի խնայիր ուժդ. մենք ենք
նրա տերը՝ ամեն մի քրտինք թափող բանվոր և բանվորու-
հի: Աշխատիր լավ: Լավ հսկիր մեքենային, վոր ան-
տեղի չի՛չնա, լավ խնամիր մեքենադ, նրան պահիր
աչքիդ լույսի պես, դեհ, վոր դա քո սեփականությունն է, —
ձեռքը Շուշիկի ուսին դնելով ավելացրեց Վարդուշը:

Քաղաքը մնաց փոսում. դեմը լայնարձակ դաշտն էր:
Կառքը սլանում էր կոկիկ խճուղով: Ծեր կառապանը ինքնա-
դուժ դնելում էր քթի տակ: Նորակառույց բանվորական շեն-
քերի ապակիները փայլում էլին արևի պայծառ շողերի տակ:
Գործարանի վեր խոյացած միակ ծխնելույթը ծխի սևա-
թյուր ամպեր էր բարդում կապույտ:

Կառապանը յերառանները քաշեց և կառքը կանգ առավ
մի հարկանի շենքի առաջ: Կառքից յերեքն էլ ցած իջան, և

առաջին դռնով ներս մտան կոմբինատի կառավարչի առանձնասենյակը: Կառավարիչը յերեքի ձեռքն ել գոհունակությամբ սեղմեց:

— Մենք ընկերոջը կապահովենք բոլոր հարմարություններով, պրոֆմիտիսյան միջոցով կաշխատենք տեղավորել բանֆակում:

Լիան ու Վարդուշը, գոհունակության ժպտը դեմքերին, դուրս յեկան կառավարչի առանձնասենյակից:

Կառապանը թափահարեց յերասանները և կառքը նորից սլացավ խճուղիով դեպի քաղաք:

— Այս գրութիւնը տարեք մանւածքային գործարան, դիրեկտորին կտաք: Այ, են դեմինն և մանւածքային գործարանը:

Շուշիկը շնորհակալութիւն հայտնելուց հետո, դուրս յեկավ կառավարչի առանձնասենյակից: Ժպտը դեմքին նա քայլում էր գործարան տանող լայն փողոցով: Ճանապարհի յերկայնությամբ շարքայուն կազմած սլացիկ բարդինները փչող հովից ուրուում էլին բարձր կտտաքները: Դեղնած տեւեւները թափվում էլին ճանապարհի վրա:

Դեռ հեռից լսվում էր իլիկների շոնդացող համերգը: Մանւածքային գործարանը, դա սե քարից պատրաստված մի հարկանի ընդարձակ մի շէնք էր, վորի ճակատը՝ յերկհարկանի յեր: Վերելից էլեկտրական ժամացույցի փոքր սլաքը ցույց էր տալիս ժամի 12-ը:

Մանւածքային գործարանի դիրեկտորը ժպտը դեմքին կարդաց կառավարչի ուղարկած գրութիւնը, կարդադրեց, վոր Շուշիկին տան բանվորական արտագումատ: Շուշիկը տեղավորվեց գործարանի մոտ գտնվող բանվորական նորակառույց հանրակացարանում: Սիրով ընդունեցին նրան յերկու ժպտերես, վառվումն դեմքերով բանվորականներ: Շուշի-

կի սիրտը բազախում էր մի նոր խնդությամբ: Այստեղի վրա վարդագույնն էր տարածվում:

Անան մատախապատ անձրեւոտ օրերին, հաջորդեց քաշունչ ձմեռը: Մոխրագույն ամպերից սկսեցին թափվել ձյան փաթիլները, լայնարձակ դաշտի սրտին տարածվեց ձյան սալանը: Բքաշունչ քամին, հոգնած ձիու պես մոնչում էր փողոցներում և ձյան շերտերը կիտում պատերի տակ: Որ-որի վրա, կազդուրվում էր Շուշիկը. կապույտ յերկնագույն աչքերը ժպտում էլին պայծառ ժպիտով: Առավոտները շուտ վեր էր կենում, լվացվում, թեյում և ընկերների հետ աշխատանքի գնում:

Շուշիկը սիրեց գործարանի շոնդացող առօրյան: Ժամանակն ախրան արագ էր սահում, ախրան արագ, և հասկարալոր մեծ ու փոքր անիվներ, միտրինակ չոխնդով դառնում էլին: Փոկերն ոճաղալար պտտվում էլին, ու իլիկները, հագարալոր շարքայուն կազմած իլիկները, փաթաթում էլին մեջքերին դարձան անձրեւի նման հոսող սպիտակ թելը: Գրախը պայծառ ճակատին, նա պտտվում էր մանող մեքենայի շուրջը. ձեռքին բռնած խողանակով մաքրում էր իլիկների շուրջը նստած սպիտակ փոշին: Սպիտակ բամբակի կտորները, վորպես թուխուն թիթեռներ, իջնում, նստում էլին կարմիր գլխաշորին ու կապույտ խալաթի վրա: Աշխատանքը վերջացնելուց հետո, ամենքից վերջն էր դուրս դալիս Շուշիկը, իրեն փոխարինող յեղդուհի Սաջիկին հանձնում մեքենան ու պատվիրում:

— Տե՛ս, Սաջիկ ջան, վոնց մաքուր և հաշնատում, դու յեյ մաքուր պահիր: Մտիկ արա, վոր թելերը չկարտվեն ու բամբակը չփչանա: Սաջիկ, թուխ դեմքով, սևորակ աչքերով յեղդուհին անուշ ժպտում էր Շուշիկի աչքերի մեջ ու լրջությամբ պատասխանում:

— Մի՛ վախիր քուր Շուշիկ, լավ կաշեմ, լավ: Վոր աշխատանքը պըծնի, կմաքրեմ: Յերկու տարի յե աշխատում եմ, թաղա չեմ յեկել քո՛ւր:

Շուշիկը ծիծաղելով դուրս եր գալիս դործարանից, ձաշում ու հանդստանալուց հետո գրքերը կոնստակին գընում բանֆակ:

Արդեն յերրորդ տարին եր, ինչ Շուշիկն աշխատում եր դործարանում: Գործարանի լայն միջավայրն որսաորեկ փոխում, կոփում եր նրան: Նա արդեն մտել եր կոմսոմոլի շարքերը:

Սիրեցին Շուշիկին բանվորներն ու նրա համար քաղցր, քաղցր եր թվում բանվորական միջավայրը:

Գարնանամուտ եր: Ձնհալ: Յուրա անձրևը շարունակ չըբփալով ծեծում եր թիթեղեծածի տանիքները, փողոցները, և առվակներ կաղմելով, խոխոջելով առաջ եր վազում փողոցներով: Անձրևի կաթիկներն ապակիները վրա միորեկնակ տաղտկահնչյուն յերգն ելին կրկնում: Լայնարձակ դաշտի սրտից ձյան սպիտակ սալանն իր փեշերն եր ընշում. խոնավ հողի սրտից գլուխ բարձրացրած կանաչները լողանում ելին հորդատառ անձրևի տակ: Փողոցներից վազող արվակները միանալով իրար թափվում ելին քաղաքի միջից անցնող գետակի մեջ, վորը դարձան ալը որերին, փրփուր հագած բեռնապատ ափերը լիվելով, ոճաղ սլար վշտալով, սրնթաց առաջ եր վազում:

Գործարանն ապրում եր արտատվոր որեր: Մոտենում եր դործարանի հիմնադրման չորրորդ տարեդարձը: Գործարանային կոմսոմոլը, դերեկցիան, դործարկումները տեղեկորեն պատրաստվում ելին չքից դիմավորելու չորրորդ տարեդարձին: Թափով դառնում ելին անիվները, փոկերն ոճա-

գալար պտտվում ելին, իլիկները քաղցրակարկաչ յերգով փաթաթում ելին հոսող թեղերին: Մաքրներն աշխուժ ցատկոտում ելին, համաչափ զարկերի տակ հոսում: Հյուսվում եր ճերմակաթեղ կտավը:

Մայիսյան լազուրաչ առավոտ եր: Ծչակները տարածվեցին քաղաքի վրա: Յերկաթաշունչ յերգը քնած քաղաքն որորեց. փողոցներում դոփեցին հաղարավոր մարդիկ... Արևի սկավառակը վեր սահեց կապտի մեջ թաղված ուրերի ուտից: Վոսկեխուրձեր իջան դաշտի ու քաղաքի վրա: Ողի մեջ կախված եր մի անուշ թարմություն: Բաղաքի փողոցներով դեպ դործարան տանող խճուղով սկսեց հոսել հետաքրքրվող մաստան... Գործարանի բակում, բարձրակատար բարդիկների առկ, կարմիր բանակայիններն ու կարմիր լազակավոր բանվորուհիները շուրջպարի բռնած թոչում ելին... Հայացքները հանդիպում ելին իրար: Խնդուլթյան ժպտն եր տարածվում դեմքերին: Ավյունը հորդում եր յերակներում ու նորից, նորից տաքանում եր պարը: Կապույտ խալաթավորների իրաններն ելին ճոճվում, վեր-վեր ելին թոչում լիքը դեմքով բանակայինները: Հետաքրքրվող մաստան ողակել եր պարողներին: Ամենքի դեմքին ժպտ կար, խնդուլթյան ժպտ: Արդեն ժամը 12-ն եր: Կարմիր դրոշները դողդողում ելին փչող հովից: Բանվորական շարքերը բարձր բռնած պըակառներով առաջ շարժվեցին: Հնչեց փողային նվաղախմբի նվաղը: Շարքերը կանգնեցին բարձր սովորների առաջ: «Խնդրեցիտնալ»-ի հնչյունների տակ կանգ առան շարքերը: Սմբիոնի ճակատից Լենինի մեծադիր նկարն եր ժպտում... Գործարանի չչակը առաժվեց քաղաքի վրա: «Խնդրեցիտնալ»-ի հնչյուններին միախառնվեց չոգեշունչ յերգը: Ահեղաշունչ յերգը պայթարի հուրն եր թե՛ ժայռում ափյունով լի յերիտասարդ սրտերում:

Բարձրանում է ինն ամբիոնի վրա կազմակերպությունները ներկայացուցիչներն ու մարտական խուզերով վողջունում յերիտասարդ մանածագործներին: Բազմիկը պրոլետարիատն իր ներկայացուցիչն էր ուղարկել: Գործարկումի նախագահ Արուսը կարգաց առաջ քաշվող բանվոր-բանվորուհիները ցուցակը: Բազմամարդ միտինգը վորոշեց, կենտրոնական քաղաքներն ուղարկել 10 բանֆակավարտ բանվոր-բանվորուհիներ՝ բարձրագույն կրթություն ստանալու համար: Միտինգը վերջացավ: Բանվորուհիները շրջապատել էին նաև Շուշիկին:

— Շատ ուրախ ենք, Շուշիկ ջան, վոր պիտի գնաս բարձր դպրոց սովորելու: Կդնաս, կսովորես ինժեներություն, մեր յերկրի համար ամենի պետական մարդ կլինես, — Շուշիկի ձեռքը սեղմելով ասաց գործարկումի նախագահ Արուսը:

— Կգնամ, Արուս ջան, կսովորեմ և ամբողջ յեռանդս կնվիրեմ սոցիալիստական շինարարությունը...

Արևը պահվում էր սարերի հետև. նրա վերջին շողերը խողում էին լայնարձակ դաշտի վրա:

Գործարանի մուտքի վերևը փակցրած դռնակը ֆոֆրուում էր փչող քամուց:

3. ԴԵՊԻ ՄՈՍԿՎԱ

Կայարանում

Յերեկո յեր: Գործարանի դարբաններից դուրս յեկան մի խումբ բանվոր-բանվորուհիներ, թվով 50 հոգի: Նրանք բարձրաձայն խոսում, զրուցում էին...

— Տե՛ս, չմոռանաս, Շուշիկ ջան, չուտ-չուտ նամակ կգրես, — Շուշիկի թեղ մտնելով խոսեց թխաշյա կռնին:

Բանվորուհիները խոսելով գնում էին:

— Մի իմանաս, Վարդ ջան, թե մեր կյանքը, վորքան սրագ է փոխվում, վորքան: Յերբ հիշում եմ գործարանի առաջի տարին ու համեմատում ներկայիս հետ, դարձանք մեծ է լինում: Ով կմտածեր, վոր գյուղից յեկած բառ-րակ Սարգիսը դառնար գործարանի գլխավոր վարպետ, վորը առաջին որերը վախենում էր մեքենայի մոտ գնալիս, կամ են լիացք անողի աղջիկ նվարդը՝ ընդհանուր գործարհկումի նախագահ:

— Ինչո՞ւ յես դարձանում, Սո՛նյա, արդեն քաղաքոց ես գնում, արդեն հասկացել ես կոմունիստական կուսակցություն և խորհրդային իշխանություն քաղաքականությունը: Բանվորը պիտի դառնա յերկրի կառավարողը: Ձե՛ վոր նա յե արդեն թափել և նրա արյունով և ստեղծվել խորհուրդների իշխանությունը:

— Առաջ, վոր նոր է յի աշխատանքի ընդունվել, կարծում է յի, վոր դպրոցներում միմիայն հարուստների դավակները պիտի սովորեն: Զարմանքս մեծ յեղավ, յերբ մի որ աշխատանքից դուրս է յի գալիս, ընկեր Սարգիսը հայտնեց, վոր դպրոց պիտի գնամ: Ուրախությունիցս լաց յեղա: Սարգիսը նայեց ինձ, ժպտաց ու գնաց: Դպրոցում կարծիքս հիմնովին փոխվեց, քանի վոր ինձ հետ սովորողները բանվորներ էին: Հիմա արդեն լավ եմ հասկացել կուսակցության քաղաքականությունը և ըմբռնում եմ կյանքի իմաստը:

— Ինչո՞ւ յեք հեռու գնում, Վարդ, Սոնյա, Հայկուհ: մեր կյանքը վոր փոխվում է, դա փաստ է: Բավական է մասնացույց անել, վոր մեր բոլորիս կողմից սիրված Շուշիկը յերեք տարի ու կես առաջ փողոցային էր, իսկ այսօր նրան ուղարկում են յերկրի կենտրոնը բարձրագույն կրթություն:

— Ժիշտ է ընկերներ, — ասաց Շուշիկը, — մեր կյանքը փոխվում է: Փոխվում ենք և մենք. յերեք տարի ու կես ա-

ուսջ յես ինչ էյի... Յերբեք մաքեցա չի ջնջվում ընկ. Վարդուշի խոսքերը՝ «Բանվորական միջավայրը միակ այն դարրնոցն է, վոր կոչվում է հազարավոր հիվանդ մարդկանց, դարձնելով նրանց սոցիալիզմի կառուցող անխնջ մարտիկներ»։ Այդ դարրնոցում կոմիւնցի ե յես :

— Ընչա ե, Շուշիկ ջան : Գնացեք սովորեք, մենք բոլոր բանվորուհիներս ել պետք է սովորենք : Չմոռանանք մեր մեծ ուսուցիչ ընկ. Լենինի պատգամները, թե՛ «Ամեն մի խոհաբարուհի պետք է կարողանա սովորել յերկիր կառավարել» :

Խումբը խոսելով մոտենում էր կայարանին : Երեկտրական լապտերները ցորնագույն լույս էյին սփռում կայարանի վրա : Ուրեքը պաղ փայլելում էյին : Գծերի մոտ թափված մազուկի լճակները մեջ արտացոլել էյին կարմիր վաղոնները : Չանգի պաղ շուրթին մեկ անգամ կպավ պողպատե լեզվակը : Չանգի ամուր դողանքը տարածվեց կայարանի վրա : Դահլիճներից դուրս թափվեցին մարդիկ, կանայք, ծանրաբեռնված ճանապարհորդական իրեղեններով ե խառնվեցին պայծառ լուսավորված պերոնում : Շողեկառքերը չոգու ծխի մեջ պարուրված ծանր փնջալով, սուլելով կանգ առան կայարանում : Մարդկային ծովն արեկոծվեց, հորձանքով վազոնները շարժվեցին, կանչ, ծիծաղ, լաց միախառնվեցին իրար : Չանգի 2-րդ դուխնը տարածվեց կայարանի վրա : Շողեկառքերը սուլեցին, ծխահոսներից դուրս վանեցին ծխի սեփաթյուր ամպերը : Դարձան անխիները ե պաղ ուրեքը յերեցին :

— Չմոռանա Շուշիկ, նամակ գրիր, գրիր ջա՛ն, Մոսկվայի ու բարձրագույն նոր կադրերի մասին :— Այդ կին բաժնի վարիչ Լիան եր, վոր խնդությունը սրտում յեկել եր ճանապարհ զննելու անքատիլի բանվորուհի Շուշիկին :

Գնացքը նորից, նորից սուլեց, արագացրեց ընթացքը ե անհետացավ խավարում. հետևի կարմիր լույսերը չքայան : Մարդկային արեկոծ ծովը հանդարտվեց : Պայծառ լույ-

սերով պարուրված դաշտի սրտից՝ մեծ դորձարանի սուլիչը յերկա՛ր, յերկա՛ր կանչեց :

Աշխատանքից ազատվում եր յերկրորդ հերթը : Խափաբույժ թաղված սարերի ուսից վեր սահեց լիալուսիքը : Պաղ ժպտով ժպտաց լայնարձակ դաշտին, ծխով պարուրված կայարանին ե քաղաքին :

4. ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

Գնացքը կանգ առավ Մոսկվայի Հոկտեմբեր կայարանում : Շողեկառքերը յերկար, յերկար սուլեցին : Նորից մարդկային արեկոծ ծով, դարձող անխիների յերդ, ե չոգեկառքերի սուլոցներ : Ավտոներ, ավտոբուսներ, երեկտրոքարշեր, կառքեր—սլանում էյին դեպի քաղաքի սիրտը : Շուշիկը ե թրքուհի Ֆաթման, վորին ծանոթացել եր Բազվից՝ դնացքում, նստեցին ավտոն : Գիշեր եր : Աստղազարդ լուսնկա գիշեր : Քաղաքը ծիծաղում եր վառվող միլիոնավոր երեկտրական լապտերներով : Ավտոն դանդաղեցրեց ընթացքը ե կանգ առավ լուսավորող, չքեղ մի շենքի առաջ : Դա համամիութենական ճարտարապետական ինստիտուտի շենքն եր :

Շուշիկն ու Ֆաթման տեղավորվեցին ուսանողական հանրակացարանում :

Սեպտեմբերի մեկին եր : Աշնան պայծառ արեկոծ կես որ : Ճարտարապետական ինստիտուտի չքեղ դահլիճում նստել էյին ուսանողները ե լարված ունկնդրում էյին դասախոսությունը : Խոսողը ինստիտուտի գերեկտրուհի Իվանով-

նան եր: Միջնահասակ, նիհար կազմվածքով, վառվռուն, կատարյալ աչքերով մի կին:

— Դուք յեկել եք լայնածավալ Միության ծախսամասերից: Մեր յեկելի վողջ բանվոր դասակարգը, մեծ հույս ու պարտականություն եւ դրել ձեզ վրա: Արագ տեմպերով աճում ե մեր սոցիալիստական շինարարությունը, հանրագործությունը, արդյունաբերությունը: Յերկրին հարկավոր են միլիոնավոր մասնագետներ, սակայն մենք չունենք: Կոմունիստական կուսակցությունը, խորհրդային իշխանությունը, այսօր վճռական խնդիր ե դրել կարմիր մասնագետներ ունենալու համար: Բուրժուական փրկիստիկները մարդարեւություն են անում, պնդելով, վոր բայելիկները չեն կարող տեխնիկային տիրապետել: Մենք այդ «մարդարեւությունը», «փրկիստիկությունը» վտանակում կանենք՝ տարեկան յերկրին տալով՝ հինգ հարյուր կարմիր ճարտարապետներ: Վոչ վոք չպիտի մոռանա, բանվոր դասակարգի առաջնորդ ընկ. Լենինի խոսքերը, վոր մենք պետք ե հասնենք ե անցնենք կապիտալիստական առաջավոր յերկրներից: Հասնել ե անցնել կապիտալիստական առաջավոր յերկրներից, նշանակում ե՝ վոր մեր վերականգնող յերկիրը անտեսապես կախում չպիտի ունենա մեր դեմ պատերազմ պատրաստող կապիտալիստական յերկրներից: Նշանակում ե, վոր մեր յերկրում ապահովում ենք սոցիալիզմի կարուցման գործը: Լարեք ձեր յեկելը, սովորեցեք տեխնիկան: Մենք սովորելով ենք վերակառուցում մեր յերկիրը: Բանվոր դասակարգը պետք ե սովորել ե տնվերջ սովորի—ավանդել ե ընկեր Լենինը:

Յերրորդ տարին եր, ինչ Ծուչիկը դռնվում եր ինստիտուտում: Լարված ուշադրությամբ ունիկդրում եր պրոֆեսորներին, մաքուր լսարանում նստած, յերբեմն մտքի թելերը թռչում եյին, հեռու, հեռու՝ լայնարձակ դաշտի սրբատուն աղմկող իրենց գործարանը: Հայացքներ են յեկում իր

դեմ: Հայացքներ ծանոթ ժպիտով: Ահա ե իր մեքենան, յեղդուհի Խաջեն քրտինքը ճակատին աշխատում ե: Հոտում ե ձյունահման սպիտակ թելը, հետո հիշում ե փողոցը. կրքոտ հայացքները՝ այգին՝ իր հիվանդ սիրտը: Սթափվում ե. կտրվում ե հուշերի շարանը: Ժամանակը սահում ե: Նա ժպտում ե պայծառ ժպիտով, վորպես հանցագործ կախում իր գլուխը ե նորից լսում դատախոսին:

Հունվար ամիսն եր: Յուրաքանչյուր փողոցներում նստած ձյան հաստ վերմակը փայլելում եր դեղնազույն արեւի շողերի տակ: Ծարտարապետական ինստիտուտի ուսանողությունը կազմակերպել եր հանգստի—գլխարձակի յեկելի: Գարմուշկայի թոքերն եր ուռեցնում դոնեցի շախմատը. Ուրալի ձուրդ բանվորները յերդում եյին դահլիճը լցնելով ուրախ յերգի յելեվեջներով: Մեկն ուրախությունից բռնվում եր ընկերներին: Մի խումբ աղջիկներ յերեւելով պարում եյին ու լիաթոք քրքում եր դոնեցի շախմատը, ուկրայնացի մետաղագործը: Ելեկարական պայծառ լույսերի տակ ինտերնացիոնալ վողին եր բարձրանում կարմիր մասնագետների սրտում:

Գարուն եր: Փողոցներում աշխուժ յեռ ու զեռ: Ծարտարապետական ինստիտուտի վերջին կուրսի ուսանողները տեղափոխվել եյին քաղաքի շինարարության աշխատանքներին: Ծարտարապետական ինստիտուտի ուսանողությունն աշխուժում բանվորական թաղամասերում պատրաստվում եյին չենքեր: Քրտինքը ճակատներին ուսանողությունն աշխատում եր: Նրանք անդամ մի վայրկյան չեյին հեռանում վեր բարձրացող պատկերից:

Չե՞ վոր համարձակություններից բաղկացած մի հանձնաժողով պիտի նստուկեր կառուցվելիք չենքերը: Չորս տա-

րի քրտինք են թափել, ժամերով նստել դրասեղաններին ու
զծագրական տախտակների առաջ, խորացել շենքերի կա-
ռուցվածքների մեջ, քննել հարյուրավոր նախագծեր և ահա
չորրորդ տարում, վորդես վարձնական աշխատանք, առա-
ջագրել իրենց նախագծերը: Նախագիծը ձևովին Շուշիկը
չըջում էր բարձրացող պատերի մոտ, յերկար չափում, նո-
րից դրում: Կարմիր լաշակի տակից նա ժպտում էր տեխնի-
կին, վորը կատարում էր նրա պատվերները:

— Չափիր, Ծաթմա, այս պատի լայնությունը:

Չափում էր Ծաթման, ձևովին բռնած ծոցատետրի մեջ
նշանակումներ անելով: Գարնան լազուրաչ որերը գլորվում
էին իրար հետևից: Բարձրանում էին շենքերն ու արևա-
վառ ժպտով ժպտում բանուկ փողոցներին:

1929 թվի սմաններ: Որը կիրակի յեր: Շուշիկն ու Ծաթ-
ման գրոհում էին քաղաքային աշխատ: Փչում էր անուշ
հովը, սաղարթները ստատիկունով իրար էին քափում: Ծա-
ռերն որորում էին իրենց բարձր դաղաթները: Ծաթման
բարձրաձայն ընթերցում էր և Շուշիկը լսում նրան: Նը-
րանց մոտեցավ թուխ գեմքով մի աղա:

— Դուք հա՞յ եք, — դիմեց նա Շուշիկին. Շուշիկը դըլ-
խով հախանության նշան արավ:

— Ի՞նչ կցանկանաք:

— Տեքստիլիցն եք:

— Այո՛,:

Տղան ավելի իր անունը:

— Ախ, դո՞ւ յես, Հակոբ, վորքան փոխվել ես, յերե-
վաթայիր, բոլորովին չճանաչեցի: Տղայի ձևքը սեղմելով
խոսեց Շուշիկը:

— Ծանոթացի, Հակոբ ջան, ընկերուհիս ե, թրքուհի յես:

— Շատ ուրախ եմ:

— Ալադպարով:

— Պետրոսյան:

— Վաղո՞ւց ես այստեղ, Հակոբ:

— Ընդամենը յերեք ամիս ե, ուղարկել են վերապատ-
րասման:

— Իսկ դու, Շուշիկ: Նամակ ստանում ես:

— Նամակ... Ձե Հակոբ ջան, յերրորդ տարին ե ինչ
բոլորովին նամակ չեմ ստացել: Առաջ ստանում եյի ընկե-
րուհիներիցս, Վարդուշից և դիրեկտորից:

— Իսկ Լիայի՞ց:

— Վարդուշը դրել էր, վոր Լիան տեղափոխվել և Յերե-
վան, հասցեն չգիտեմ և դրա համար նամակ չեմ գրում:

— Ճիշտ ե, Լիան յերկու տարի աշխատեց Յերեվա-
նում, բայց հիմա նորից մեզ մոտ ե աշխատում: Բողոքում
էր, վոր իրեն մոռացել ես:

— Ձե, Հակոբ ջան, յես վոչ վոքի չեմ մոռացել: Ինչ-
պես կարող ե պատահել, վոր Լիային մոռանամ, հենց այ-
սոր էլ նրան նամակ կդրեմ:

— Գրի, Շուշիկ, Լիան և մեր բոլոր բանվոր-բանվորու-
հիները հարգում և սիրում են քեզ, դու պարտավոր ես նը-
րանց հետ կապ պահպանելու:

Յերեկո յեր, յերր Շուշիկն ու Ծաթման տուն վերադար-
ձան:

— Ծաթմա ջան, դու մի փոքր ընթերցիր, իսկ յես նա-
մակ պետք ե գրեմ, վերջացնելուց հետո միասին կլուծենք
արված խնդիրները: Շուշիկը դուխը կախ, գրում էր: Գրի-
չը սահում էր սպիտակ թղթի վրա:

«Սիրելի Լիա:

Չափազանց տարրինաակ կիմա քեզ, յերր հինգ տարի
անցնելուց հետո, ստանառ առաջին նամակը: Սիրելի քույր,
դու չկարճես, վոր յես քեզ մոռացել եմ: Ձե՛, Հե՛, այդ
ճիշտ չե: Սիրելի Լիա, կյանքն այստեղ, Մոսկվայում, ո՛ր,

այնպէս խնդուն և, այնպէս վարար: Բարձրանում են ամեն
որ նորանոր շէնքեր հոյակապ ու վիթխարի: Կապույտ յերկնքի
սիրտն և խրվում նոր գործարանների ծխնելույզները: Հյուս-
սիսեցու կապույտ աչքերում աշխատանքի կրակն և թեժա-
նում և ստեղծարար ուժից բարձրանում և նոր սոցիալիստա-
կան Մոսկվան: Այստեղ, ո՛ւր առաջին անգամ ուսւ պրոլե-
տարիստը մարտի յե յերեւ ցոյ սերերի դեմ, արշուն և
թափել, այստեղ հաւաքվել և ավրանով լի յերիտասարդու-
թյունը և սովորում և գիտութիւնն ու տեխնիկան: Բարձ-
րանում և կարմիր Մոսկվան և բարձրանում և կարմիր մաս-
նադետները նոր բանակը... Ներքի քույր իմ, վոր նամակով
չեմ կարող հայտնել քեզ Մոսկվայի կյանքը, ինչպէս վոր նա
կա: Սովորում եմ քույր իմ որն ի բուն, խորանում եմ մաս-
նադետութեան մեջ: Առաջժամ այսքան: Բարեվի՛ր ընկերու-
հիներին, զիրեկտորին և Վարդուշին: Կվերջացնենք այս
աշնանը:

Կոմբարենեւրով՝ քո ՇՈՒՇԻԿ

1929 թ. Մոսկվա»

Նամակն ուղարկելուց անցել եր 20 օր, բայց պատասխան
չկար: Ամեն օր աշխատանքից վերադառնալիս, Շուշիկը
մտնում ևր գրասենյակ նամակի համար, նրա հարցին գոր-
ծավար Պետրեն ժպտալով պատասխանում ևր.

— Դեռ չկա:

23-րդ օրն ևր: Շուշիկը նոր ևր վերադարձել աշխատան-
քից, և հանրակացարանում մահճակալի վրա պառկած հան-
գըտանում ևր, յերբ թովուարն ներս վազեց Ֆաթման...

— Ի՞նչ կաա Շուշիկ, վոր սպասածդ տամ...

— Ի՞նչ սպասած...

— Ահա, համեցեք. աջ ձեռքինս՝ քոնն և, ձախինը՝ իմը:

Շուշիկն շտապով Ֆաթմայի ձեռքից խլեց նամակը,
պատռեց ծրարը և սկսեց կարդալ...

«Մերելի Շուշիկ. այնքան, այնքան զարմացա, յերբ
ստացա ուղարկածդ նամակը: Աչքերիս չեյի հավատում:
Վերջապես մտաբերեցիք մեզ... Մերելի Շուշիկ, դու գրում
ես, վոր կյանքը կարմիր Մոսկվայում այնպէս խնդուն և,
այնպէս վարար, բայց մի մոռանա սիրելի քույր, վոր կյանքը
հիմա յերկրի ամեն մի ծայրամասում և խնդուն և վարար...
Վճռական մարտ և, վճռական պայքար: Հինը դաւալում և
մահաապառու նորի դեմ. կյանքը հոտում և իր ընթացքով և
փոխվում և ամեն մի բան: Մերելի Շուշիկ, մեր գործարա-
նը ապրում և վերելք: Գարիս և նոր բանվորական մաստան:
Լայնացվում և գործարանը: Մի տարուց հետո պատրաստ
կլինի նոր գործվածքային գործարանը: Գործարանը վորա-
կյալ բանվորական ուժի մեծ կարիք ունի, սակայն Հլան կադ-
րեր: Գործարանային կոմսոմոլը զիրեկցիայի առաջ չափա-
պանց լուրջ խնդիր և դրել, գործարանին կից ունենալ գոր-
ծուս, վոր գործարանը կապահովի քաղաքնկառուական պատ-
րասոված վորակյալ և առողջ բանվորական ուժով: Հավանա-
կան և մի յերկու ամսից հետո, բացվի Ֆարգործուսը: Տար-
վում և նախապատրաստական ուժեղ աշխատանք:

Մերելի Շուշիկ, նամակս դրելու ժամանակ հանկարծ
հիշեցի այն օրը, յերբ դու հիվանդ, ընկճված սրտով մտար
կիրբաթին: Զգացվեցի քույր իմ... Լարի միաբը և վերջին
ամիսներին պատվով կատարի քեզ վրա գրված պարտակա-
նութիւնները: Կղաւ քույր իմ, և կպատրաստես նորանոր
կադրեր, ծաղկող մեր նոր արդյունաբերութեան համար:
Քեզ բարեվում են ընկերուհիներդ, զիրեկտորը և Վար-
դուշը: Բարեվի՛ր ընկերուհիներիդ:

Կոմբարենեւրով՝ քո ԼԻԱ

1929 թ. Լենինական»

— Հիմա Շուշիի ջան, կարգանք ինձ ուղարկած նամակը, վոր դրել եմ մեռաբաղորձարանի դիրեկտորի նախկին տեղակալ ընկեր Նիգյարը:

«Իմ ջան Ֆաթմա.

Սրտով ուրախ եմ, վոր վերջացնում ես այս աշնանը: Իմ ազիզ քույր, ավելի խորացիր մասնագիտությունդ մեջ, այդ մասնագիտությունը մեր խորհրդային իշխանությունը համար կենսական է: Ֆաթմա, դորձարանի դիրեկտոր Աբասովին առաջ են քաշել և հիմա աշխատում եւ Բազում, կուսակցական գծով: Ամբողջ աշխատանքները բարդել են իմ վրա: Գործարանի դիրեկտոր նշանակել են ինձ, իմ տեղակալն է մեր բանվորներից՝ Կարապետ Սարգսյանը. կարծեմ դու նրան լավ ես ճանաչում: Յեկող զարնան ակզբին հիմք ենք դնելու բանվորական նոր շենքերի: Կդատ ազիզ Ֆաթմա, և քո առաջադրած նախագծերով կկառուցենք շենքերը: Գրիր քո աշխատանքների մասին, բարեվիճիք ընկերուհիներիդ:

Քո Նիգյար»

— Ահա թե ի՞նչ... Նիգյարին առաջ են քաշել դիրեկտոր, իսկ Կարոյին՝ ողնական:

— Այդպես ել պիտի լինի, Ֆաթմա:

— Այսինքն յես դեմ չեմ և սրտով ուրախ եմ:

— Իսկ ի՞նչու դարձացար:

— Շուշիի, կցանկանա՞մ մի քանի խոսքով ծանոթացնեմ քեզ Նիգյարի հետ:

— Մեծ ուրախությամբ:

— Նիգյարը մի հայտնի առեկտրականի կինն էր: Մի առեկտրական, վոր 1924 թվականին, ամենքից հարուստն էր Ստեփանակերտում: Նիգյարն ամուսնուց դադարի, միշտ հաճախում էր կանանց ժողովներին: Ի հարկե, նրա վրա ուշադրություն չեյին դարձնում և նույնիսկ շատերն էլ վախենում էին նրանից, վոր մի դուցե մատնի ամուսիններին, այն կանանց, վորոնք դադարի մասնակցում էին ժողովներին: Այդ կասկածը շատ շուտ փարատվեց. ահա թե ինչու...

Նիգյարն արդեն չորրորդ ամիսն էր, ինչ մասնակցում էր ժողովներին և վոչ մի կին չծեծվեց: Այդ դեռ վոչինչ: Նիգյարը հերոսական դորձ կատարեց: 24 թվականի սկիզբն էր: Չմոան մի շատ ցուրտ որ, Նիգյարենց տանը համաքվել էին ութ բանդիտներ, և մի քանի հարուստ վաճառականներ, վորոնց հրավիրել էր Նուրթուզ աղան՝ Նիգյարի ամուսինը: Նուրթուզ աղան և վաճառականները պայման էյին կապել բանդիտներին հետ, վորպեսզի սպանել տան զավգործկոմի նախագահին և կուսկոմիտեյի քարտուղարին, հրդեհեն պետական պահեստները և հիմնարկները: Նիգյարը ննջարանում, լսում է այս խոսակցությունը, դադարի տնից դուրս է թողում և ինչ վոր իմացել էր պատմում է կին բաժնի վարիչին: Սա ել, իր հերթին հայտնում է Չեկա, և Նիգյարենց տանը, քեֆի ժամանակ, բռնում են բանդիտներին: Պետք է ասեմ, վոր բանդիտները մեր գավառում, ինչ գաղանություններ ասես, վոր չեյին անում և պետությունը հետապնդում էր նրանց: Նիգյարենց տունը խուզարկելու ժամանակ, գտնում են մեծ քանակությամբ փամփուշտ, մի քանի հրացան և մի շարք այլ բաներ, իմիջի այլոց գտնում են նաև բանդիտներին տված ստորագրությունները, թե վորքան փող ու ոսկով ամթերք են տալիս Նուրթուզ աղայից և վաճառականներից: Ամուսնու բանտարկությունից հետո, Նիգյարն սկսում է ավելի ակտիվ մասնակցել ժողովներին: Կանայք սկսում են սիրել և հարգել Նիգյարին: Նուրթուզ աղայի յերկու յեղբայրներն սկսում են սպանալ Նիգյարին, վոր ձեռք քաշի ժողովներից: Նիգյարը բոլորովին ուշք չի դարձնում սպառնալիքներին: Կրկնապատկում է իր յեռանդը և բաց չի թողնում վոչ մի ժողով: Յեկու ամիս անցնելուց հետո, լուր տարածվեց, վոր ամուսնուն և բանդիտներին բռնել տվողը Նիգյարն է յեղեղ: Մի մութ ամպամած գիշեր, յերբ Նիգյարը վերադառնում էր ժողովից, յերկու հողի մերկ դաշույններով հարձակվում են նրա վրա և սկսում են հարվածել... Մահամերձ Նիգյարին մի կերպ տեղափոխում են

Հիվանդանոց, Հիվանդանոցում չորս ամիս պառկելուց հետո, Նիգյարն ատողջացավ և մտավ աշխատանքի մեծաքանակ գործարանում, վորպես հասարակ բանվոր: Ծնորհիվ իր ջանասիրութեանը, յերկրորդ տարում, ճանաչվեց բանվորութեան մեջ, վորպես նախնական աշխատող մտավ կուսակցությանը: Սրանից մի տարի առաջ, նրան առաջ քաշեցին, վորպես գիրեկտորի տեղակալ, իսկ հիմա յեւ արդեն գիրեկտոր է:

— Իսկ չեմացվե՞ց թե ովքեր եյին նրա վրա հարձակվողները:

— Ի՞նչպես չէ: Նուրթուղի յեղբայրները:

— Բո՞մե՞ցին:

— Այո, գերագույն դատարանը քննութեան առավ այդ խնդիրը և դատվ, վոր դատակարգային հողի վրա յե կառավարել մահապարձը և դրա համար յուրաքանչյուրին հինգ տարի նստեցրին:

— Իսկ Նիգյարը յերիտա՞սարդ է:

— Այո՛, Շուշիկ, ընդամենը քառնյոթ տարեկան է: Նա բանվորութեան սիրելին է. չի լինի բանվորական մի ժողով, նույնիսկ ցեխային, վորից բացակայի Նիգյարը: Իսկ յես գիտեմ, այնպիսի գիրեկտորներ, վոր նույնիսկ չեն բարեհաճում ընդհանուր ժողովներին եւ մասնակցելու:

— Նիգյարի պես պետք է լինի մեր ամեն մի գիրեկտորը: Պետք է մասնակցի բանվորական ժողովներին, ընդունի բանվորութեան առաջադրանքները և ըստ այնմ առաջնորդվի այդ առաջադրանքներով:

— Դե, Շուշիկ ջան, յես պետք է մի քիչ ընթերցեմ: Դու յեւ վերցրու մի գիրք և միտման ընթերցենք. մի ժամ ու կեսից հետո կգնանք կուս. բջջի ժողովի:

— Դու ընթերցիր, ֆաթմա ջան, յես եւ մի նամակ պիտի գրեմ: Շուշիկը վերկացավ մահաճակալի վրայից, մոտեցավ և նստեց գրասեղանի մոտ և սկսեց գրել...

«Սիրելի Լիա»

Ստացա նամակդ, չատ ուրախացա ուղարկածդ տեղեկություններին համար: Նախքան նամակիդ սրտառխանելուն անցնելը կրկին անգամ զգուշացեալ եմ քեզ, վոր յես վոչ վոքի չեմ մոռացել... Սիրելի ջուլը, դու գրում ես, վոր նամակդ գրելու ժամանակ, հիշել ես այն ուրը, յերբ յես հիվանդ, ընկճված սրտով կինրաթին մտա և զգացվել ես... Յես եւ եմ հիշում փողոցում անցկացրած իմ կյանքը, և յերբ, արեւածաղին կանգնած եմ լինում բետոնե պատի վրա, մոխրագույն մշուշից վեր ե բարձրանում փողոցը, կրքոտ հալաքները՝ դեպի հիվանդ սիրտս: Սթախվում եմ. չուրջս յետում ե բացոտ առուրյան. ցանցապատերի միջից հոսում ե բետոնը. քրտինքը ճակատներին, նորից անդուլ գործում են բողբոջները, յերկաթե չոխնդ. մեքենացած շինարարութեան: Մի պահ ժպտում եմ. մշուշվում ե անցյալը և յերկաթե թեմբեկով նորն ե յեկնում: Բարձրանում են սրտիս հույզերը և յես, յերկաթե առուրյային իմ խնդն եմ խառնում և անդուլ աշխատում եմ քրտնաջան մասալի հետ: Դու գրում ես կոմսոմոլի պայքարի մասին, յես կաեմ հետեւյալը՝ վոր կոմսոմոլը կանդնած է մեր ինդուստրացող յերկրի առաջավոր գիրքերում: Կոմսոմոլի համառ պայքարի շնորհիվ ներկայիս Միութեան խոշոր արդյունաբերական կենտրոններում բաղմանում են գործուները, վորոնք սոցիալիստական արդյունաբերութեանը առկա են հարյուր հազարավոր գիտակից վորակյալ և ատողջ կադրեր: Բարեւ վիր բնիկբուհիներին: Կցանկանալի, վոր մանրամասնորեն ինձ գրեցիր գործարանի մասին:

Կոմբարեներով՝ քո ՇՈՒՇԻԿ

1929 թ. Մոսկվա»

Աշուն եր: Փչում եր աշնան ցրտաշունչ քամին ու թափվում ելին մեծ քաղաքի ալյուրների ծառերի տերևները: Աշնան ամպամած մի յերեկոյն յեր: Ճարտարապետական խնամատուր բակում հալածվել եր ամբողջ ուղանողությունը: Շրջանավարտների մեկնելու օրն եր: Վառվում ելին երեկտրական լույսերը: Փորձագուշ լույսի տակ փողփողում ելին կարմիր դրոշները: Խնդության ժպիտը դեմքերին ուսանողությունը լարված լսում եր Իվանովնային: Իվանովնան, քրտինքը ճակատին, խոսում եր ու նրա ձայնի յերեկեկները տարածվում ելին ընդհանուր բակում:

— Կոմունիստական կուսակցությունը բազմիցս անգամ ապացուցել և կարենեալներում նստած բուրժուական գիտնականներին, վոր բայլչեկները վոր միայն յերկիր ղեկավարել ղիտեն, այլ և տիրապետել ղիտեն տեխնիկային, ստեղծել ղիտեն իրենց պրոլետարական կուլտուրան: Մեր սոսն մի շրջանավարտը թող իր վրա դրա մեծ պատասխանատվություն՝ բայլչեկյան արեությամբ գլխավորելու սոցիալիզմական շինարարությունը...

«Խնտերնացիոնայի» հիշյունների տակ վեր բարձրացան դրոշները և փողփողացին ողում: Շարքերն արձանացան: Ամբիոն բարձրացավ դռնցի շախտյոր Անդրուշան, նա մի ձեռքով հետ տարավ դիտի մեզներն ու սկսեց դալված խոսել:

— Միբեկի ընկերներ, յես կրկին անգամ ձեզ հիշեցնում եմ Դոնի անխաբոյունարեության միտաբարական դործը: Ով եր այդ դործի կազմակերպողը: Մեր ապարատներում խցկված հակահեղափոխական սպաները, վորոնք արտասահմանյան բուրժուազիայի հետ դաշնակցած ուղում ելին ներսից խորհրդային իշխանությունը պայթեցնել, մեր յերկիրը կանգնեցնել անտեսական փակուղու առաջ: Մենք, նորավարտ ճարտարապետներս, ավելի անհողդողդ պիտի քայլենք շախ-

տերում, նոր սոցիալիստական քաղաքներում և գիտնականներում: Մենք նոր կարմիր մասնագետներս, մեր դործին նվիրված հին մասնագետների հետ մեր ուժերը կլարենք և կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ կբարձրացնենք սոցիալիստական շինարարությունը ու հնգամյա պլանը կկատարենք չորս տարում: Վողջ աշխարհի պրոլետարիատի հայրենիք՝ Խորհուրդների յերկիրը կդարձնենք անխոտակելի:

Նորից հնչեց «Խնտերնացիոնայը»: Վեր բարձրացան դրոշները և հալթական ուռաների տակ շարքերը դուրս յեկան փողոց: Երկարողքաբլերը ղնդղնդալով սլացան բանուկ փողոցներով: Կայսրան: Գնացքների սուլոցներ և դարձող անխնների յերգ:

Աշնան կատուտաչ առավոտը բացվեց քաղաքի վրա: Արեւիկ հուշիկ վեր սահեց ձյունադալավ լեռան ուսից ու վտակչողերն իջան դաշտերի վրա: Յերեք նորավարտ ճարտարապետներ, ժպիտները դեմքերին, ներս մտան կառավարչի առանձնարենյակը: Կառավարիչը, խնդությունը սրտում, ամուր-ամուր սեղմեց նորավարտների ձեռքը:

— Շատ և շատ ուրախ եմ, ուրեմն մեր տեղափառող ղյունաբերությունն ևլ ունեցավ իր կարմիր մասնագետները: Կառավարիչը մատը հպեց երկարական վանդի կոճակին:

— Կանչեցեք Մեկիբյանին:— Ներս մտավ լիքը դեմքով կարճահատակ մի մարդ:

— Ծննթյանց, ընկեր Մեկիբյան, մեր նորավարտ ճարտարապետների հետ:— Մեկիբյանի չաղիկ դեմքին մի ժպիտ խաղաց:

— Ուրախ եմ:

— Հիմա պետք է ընկերներին գործ տալ. յերկուսին նշանակեցեք նոր գործվածքային գործարանում, իսկ մեկին՝ բանվորական շենքերի վրա, իսկ հետո կղատախորհեմք։

— Այդպես ել կանենք։

Անցել էր չորս ամիս։ Գարնանամուտ էր։ Գարնան արևը ժպտում էր վերից, գետինը թաց էր և բարձրանում էր գուրջին։ Մեկքբաշն ու Այդինովը կառքում նստած գնում էին նոր գործվածքային։

— Լսիր, Այդինով, արդեն հաստատված է Զաքարյանի հեռացումը, յես լսել եմ, վոր Շուշիկին նշանակել են նրա տնոյը. այդ ճիշտ է արդյոք։

— Հավանական է։

— Յեթե այդ գործում կամուխառի մաս խառնվեց, լավ իմացիր, վոր կբացվի մեկ միլիոնի գործը։ Իսկ բացվելուց հետո, ո, յես չեմ կարող յերեվակայել, թե ինչ պետք է լինի մեր գրությունը։

— Այն կլինի, վոր կկորչենք, կհայտնվի և մեր կազմակերպությունը. ահա և բոլորը։

— Պետք է մտածել այդ մասին։

— Այս՝, այո՝. հենց այսօր, բյուրոյի անդամները հավաքվեցեք մեր տանը, ուղիղ ժամի ծին, մտածենք։

— Այդպես։ Պետք է կանխել դայիք փոթորիկը։

Կատապանը յերասանները քաջեց և կառքը կանոց առավ գրասենյակի առաջ։

— Սատանան տանի, նոր է սկսվել շինարարական սեպոնը և տեսեք ինչ տեմպերով է առաջ գնում։

— Ճարտարապետը կարմիր է, տեխնիկը՝ կարմիր, բանվորությունը՝ նիլիրված, և այդպես ել կբարձրանան աշխատանքները։ Յերկուսով, հա՛, հա՛ ծիծաղեցին և ներս մտան գրասենյակ։

6. ՅԵՐԿԱԹԵ ԱՌՈՐՅԱՆ

Հաճախ աշխատանքները վերջացնելուց հետո, Շուշիկը մտնում էր գործարան ու ժամերով մնում։ Քաղցր էր թվում նրան գործարանի յերկաթե աուրյան. և նա մանող մեքենայի առաջ կանգնած գործում էր։ Գարնան հանդարտ անձրևի նման հոսում էր սպիտակ թեղն ու փաթաթվում մասրաների վրա։

— Ես ինչ բան ե, ընկեր Շուշիկ, ճարտարապետը վորտեղ, թեև մանողը վորտեղ, — ամեն անգամ Շուշիկին մեքենայի մոտ տեսնելիս, բացականչում էր գործարանի գլխավոր վարպետ Մինասը։

— Վարպետ ջան, սիրտս գործարանից չի կտրվում. դե ազատ ժամերին դալիս եմ ելի։

— Եղպես ե, բալա, գործարանը, մեքենան սիրողը, թեև կուղ տարիներով գործարանից բացակայի, ելի սերը սրտումը կմնա։

— Եղ չառ ճիշտ է, վարպետ ջան։

— Ճիշտը վորն է, յես իմ կյանքի փորձերից եմ ասում։ Սրանից վեց տարի առաջ, մեր գործարանն յեկավ մի յերթ տասարդ, դործը չառ սիրեց, սովորեց ու առաջ քաշվեց, հիմա յեկ կուսակցական է ու հիմնարկի պետ։ Թիֆլիսում է աշմա յեկ կուսակցական է ու հիմնարկի պետ։ Միշտ ինձ գրում է թե՛ վարպետ ջան, գործարանի սերը սրտիցս չի վերանում, ենպես եմ փափագում մեքենայի մոտ լինել վոր... Հիմի յեկ քոնն է բալա։ Դե, յես լավ եմ հասկանում կուսակցության քաղաքականությունը, ամենքն ել պետք է սովորեն, կոփվեն գործարանում ու առաջ գնան։ Ես գործարանի կամարների տակից ենքան, ենքան մարդ է առաջ քաշվել։ Այ, վերցնենք հիմա մեր ամբողջ տեքստիլ տպարատը, դե, համարյա բոլորն ել բանվորներ են։

— Չգիտեմ. բոլոր առաջ քաշվածներն ել ինձպես են թե չե՞, բայց են ասեմ, վոր գործարանի աուրյան ինձ յեանդ է ներշնչում. ամեն բողե, յերբ հիշում եմ, վոր մեքե-

նայի մոտից են ինձ առաջ քաշել, ավյուներ հորդում ե յերակ-
ներումս ու ավելի սերտորեն եմ կաշում դործին:

— Գործարանը, ահա 30 տարի յե, ինչ ծծում եմ նրա
սգը, սիրել եմ դործն ու սիրում եմ մեքենան, — վերջացրեց
վարպետը:

7. ՀԱՆԳՈՒՅՑԸ

Յերեկո յեր: Մեկիքյանի տան անտիճաններով վեր բարձ-
րացան մի քանի ճարտարապետներ ու տեխնիկներ: Մեկիքյա-
նը ընդունարանում գրռցում եր Այլբինովի հետ:

— Բոլորն ել այստեղ են: Շատ բարի, այս բոսիկին
սկսենք:

Թվով ութ հոգի նստեցին կլոր սեղանի շուրջը:

— Գործն ետպես ե, արդեն Զաքարյանի տեղն են նշանա-
կել Շուշիկին: Այդ կոմունիստական չառ աշալուրջ ե ե հետա-
պնդում ե մեզ. անցյալ որը, վարդանը մի լուր հայտնեց,
վորի վրա անհրաժեշտ ե ուշադրություն դարձնել:

— Ի՞նչ լուր ե:

— Ինքը թող ասի, պատմի՛ր վարդան:

— Ուշ գիշեր եր, յես ել մի քիչ հարբած եյի, մտա գրա-
սենյակ ե ինչ, ուսցիտնալ բաժնում Շուշիկը նստած եր ու
գեմը դրված փաստաթղթերն եր քննում: Սեղանի վրա դր-
ված թղթի վրա այս լիմ աչքերով տեսա նշանակված 25 հա-
զար ոտքովու վնաս: Նա ինձ չեւ տեսել ե յերբ տեսալ, այդ
թուղթը շուռ տվեց: Ահա այն բոլորն ինչ յես տեսել եմ:

— Մենք վտանգվում ենք, անհրաժեշտ ե մտածել դուրս
յեղներու այս փախաղուց: Առաջարկեցեք միջոցներ...

— Յես կարծում եմ, պարոններ, վոր մենք պետք ե բա-
նակցությունների վարենք այդ կոմունիստական հետ ե ամեն

կերպ աշխատենք նրան մեր ազդեցության տակ գցել, այդ
կարծում եմ, վոր կհաջողվի:

Մի քանիսի գեմքին արհամարհական ժպիտ խաղաց:

— Ինչպե՞ս թե:

— Հենց այսպես, ինչպես ասացի, չվում կունենանք հե-
տը, տուն կհրավիրենք, նրա տունը կգնանք, ու վերջն ել
նրան մասնակից կդարձնենք մեր դործին:

— Մտածել Հակոբջանի պես, դա պարզապես նախվու-
թյուն ե: Այո՛, այո՛, նախվություն:

— Իսկ դու ի՞նչ ես առաջարկում:

— Ահա թե ինչ: Ուրեմն դո՛ւ, Հակոբջանյան, ցանկա-
նում ես, վորմենք մեր ձեռքով մեզ հանձնենք Չեկային, ի՞նչ
ե: Միջոցներ առաջարկեցեք, պարոններ, միջոցներ: Դա մի-
ջոց չե: Դու ի՞նչ ես առաջարկում Այլբինով:

— Յես, առայժմս վոչինչ:

— Դո՞ւ, Կուլիկյան:

— Յես նմանապես:

— Սա ի՞նչ բան ե յեղբայր, սթափվեցե՛ք, խնդրում եմ,
դուք ձեզ կորցրել եք, ի՞նչ ե: Ուղում եք, վոր մենք մեր ձեռ-
քով ստորագրենք մեր մահվան դատալճիտք: Հեռանքի մա-
սին մտածեք, պարոններ:

— Իսկ դու ի՞նչ ես առաջարկում, պարոն Մեկիքյան:

— Յես, կառաջադրեմ, յես վախկոտ չեմ: Յես առաջար-
կում եմ վերացնել նրան:

— Ի՞նչպես թե:

— Այո՛, այո՛, վերացնել, նպանել նրան:

Ամենքն ել սարսափահար. դեմքերով հետ քաշվեցին:
Նրանց աչքերի առաջ կարմիր լաչակալոր ճարտարապետու-
հին ժպտաց:

— Այդ անկարելի բան ե:

— Անկարելի վոչինչ չկա:

— Բայց չե վոր այդ կարող ե մեզ կրկնակի կրակը գցել:

— Այդ մեր ձեռքով չի կատարվի պարոններ. թույլ տվեք արտահայտվելու: Մենք կարող ենք մի բանվորի միջոցով կատարել այդ:

— Ամենավերջին սեպործն էլ սիրում և հարգում և նրան, և վորին առաջարկենք մի գույն նա տեղն ու տեղը մեզ պահել, — կամ էլ գործը բաց անել տա:

— Դուք մի վախենաք, յես գիտեմ մեկին, վոր մի տարի առաջ առետրական եր՝ անանկացավ, հիմա յեղ սեպործութուն է անում. յեթե ձեռքը մի քանի հազար տանք, ամեն բան կանի:

— Այդ հրաշալի միջոց է, — Աչքերը խնդությամբ վայելեցնելով խոսեց Այդինովը: Ամենքի դեմքն էլ պայծառացավ, և սկսեցին հերթով սեղմել Մեղիքյանի մտոտ աջը:

— Ընդհանուր գործը կհանձնենք Մեղիքյանին, թող ինքը բանակցի այդ մարդու հետ: Դրամի գործում, մի խնայիր, տուր ինչքան կուզի, միայն թե գործը չբացվի, — հուզված արտասանեց Կուզիկյանը և վեր կացավ նստած տեղից:

— Անհոգ յեղեք, պարոններ, վաղը և յես յես կտեսնեմ այդ մարդուն, նա ինձ համար իր անձն էլ չի խնայի...

Ուշ գիշեր եր յերբ ցրվեցին: Մեղիքյանը բոլորին ճանապարհ գցելուց հետո, յերկար ժամանակ կոթած գրասեղանին մտածում եր: Հետո վեր կացավ, մի յերկու անգամ սենյակի մի ծայրից մյուսը գնաց և կանգնեց: Ձեռները վեր բարձրացնելով սկսեց ինքն իրեն խոսել:

— Ո, աստված, աստված, յեթե բացվի գործը, ինչ պիտի լինի իմ գրութունը, չե վոր ամենքին հավատացրել եմ, վոր ինքս նվիրված ու խորհրդային Միության հարադատ բարեկամն եմ: Ի՞նչ պիտի պսի ինձ հասարակութունը. չե վոր յես յեղութներ եմ ունեցել բանվորական ժողովներում, նրանք հավատացել են ինձ, և այսօր, հանկարծ բացվի, վոր Մեղիքյանը վնասարար է. չե՛, չե՛, յես թույլ չեմ տա, վոր գործը բացվի: Յես նրան շատ սատակ անել կտամ: Յես գետ ուղղական հոգի ունեմ:

Հետո, արագ վեր թափեց շորերը, ելեկտրական լամպը մարեց, ու վափուկ անկողնում պառկած յերկա՛ր, յերկա՛ր մտածում եր...

8. ՀԱՆԳՈՒՅՑԻՆԼՈՒԾՈՒՄԸ

Առավոտյան, Մեղիքյանը բավականին լավ տրամադրությամբ, ձեռնափայտը սոսկած պահանջելով, ներս մտավ գրասենյակ: Նախ անցավ ուսցիոնալ բաժին, բարեկց ու նստեց Շուշիկի մոտ:

— Ընկեր Մեղիքյան, ինչպե՞ս են գործերն առհասարակ:

— Շատ լավ. տեմպը բայլչեկյան, արդեն դարուն և և աշխատանքները նոր թափ են ստացել:

Շուշիկն անուշ ժպտաց: Այդ ժպիտը դանակեց Մեղիքյանի սիրտը, նա մահվան յերկյուղի չափ սարսուռաց, սթափվեց, հավաքեց ինքն իրեն ու կեղծ ժպիտով ժպտաց:

— Վաղը գնում եմ Մոսկվա, կարող եմ մի ամիս ուշանամ, այնպես վոր ուշադիր կլինեք գործերին:

— Այդ իմ պարտականութունն է, յես պարտավոր եմ աշխուրջ լինել մեր գործին, քանի վոր այդ գործը բանվոր դասակարգի գործն է, ու մենք նրա մասնագետները:

Մեղիքյանը վեր կացավ տեղից և շարժվեց դեպի իր գրասեղանը: Նա նստեց գրասեղանի մոտ, դեմը պարզեց մի նախադիմ և սկսեց նայել: Նա թեյի տաք բաժակը մոտեցնում և շրթունքներին ու մտածում:

— Բարի որ, ընկեր Մեղիքյան:

— Բարե, Վարդան:

— Ինչպե՞ս է գործը:

Վարդանը քիթը Մեղիքյանի ականջին մոտեցնելով չըն-

— Շատ բարենպաստ է. հետո են քածը դնում և Մաս-
կիա, յես ել այսոր անպատճառ նրան կռեսնեմ ու մի ամսից
հետո, յերբ վերադարձալ, նրա մահվան հանդիսին մի կուշտ
լաց կլինենք: Յերկուսով սկսեցին նենդամիտ ծիծաղել:

• Կես ուր եր: Մեկիքյանը ձեռնափայլը խաղացնելով մո-
տեցալ նոր գործված քային գործարանին: Մի քիչ դես ու
դեն ման գալուց հետո, մոտեցալ և բռնեց խոռոցացած վերնա-
շալիկով նիհար կաղմվածքով մի մարդու ձեռք:

— Բարե, Հակոբ ջան:

— Բարե, ընկեր Մեկիքյան:

— Մեր տղա, ենքան ես նիհարել, վոր նույնիսկ չկարո-
ղացա ճանաչել:

— Դե, ի՞նչ արած:

— Հասկանում եմ: Ինչպես և ընտանիքիդ դրուժյունը,
փողջ և առողջ են՝ կինդ, յերեսաներդ:

— Դե, մի կերպ ապրում ենք ելի...

Կես որվա չչակը տարածվեց քաղաքի վրա: Բանվորները
թողեցին գործիքները և շտապեցին լվացարանների մեկ: Մե-
կիքյանը և նիհար ու սև դեմքով մարդը, դեռ յերկար խոսում
էին: Գարնան արեւը ժպտում եր կապույտ յերկնակամարից,
խոնավ հողից բարձրանում եր գոլորշին ու մշուշում դաշ-
տը...

— Պիտի մարդ ունենաս, վոր լավ հացի տեր լինես.
դե, հիմա խանութ ունենալն ել ձեռնառու չե, ենքան հարկ
կղնեն, վոր ունեցածդ ել ծախես, տակից չես կարա դուրս
գալ:

— Ճիշտ է:

— Հակոբ, արես վկա, վոր քեզ եղպես տեսա, սիրտս
կտրալից, բա դու քար կրես, յեղած բան ե, հա՞:

— Եհ, ինչ արած, մեր ժամանակն ել անցալ: Հիմա են-
պես մարդու հետ եմ գործ անում, վոր են ժամանակ, ախ են

ժամանակ, դուռս դարձ լայեղ չեյի անի իմ ձեռքով վողոր-
մություն տալու, իսկ եսոր ինձ կարգադրում է:

— Դարդ մի անի, ճիշտ է, խանութիցդ զրկվեցիր, համա
յես կկանգնեմ քեզ պաշտպան, ու մեկ ել տեսար, մի յերկու
ամսից հետո, ենպես գործի նստեցնեմ, վոր անգամ խանու-
թիցդ ել լավ լինի: Ինձ Մեկիքով կասեն, Մեկիքով:

— Ո՛ւր ե, թե եղպիսի բան անես, են ժամանակ, վոր
սիրտս ել ուղես, չեմ խնայի:

— Դե, գնանք մեր տուն կճաշենք, համ ել կխոսենք:
Մեկիքյանն ու Հակոբը խոսելով ներս մտան Մեկիքյանի
չքեղ տունը: Մեկիքյանի ննջարանի դռան մեջ պողպատե բա-
նալին յերկու անգամ վողորվեց:

— Հիմա գործն ետպես և Հակոբ ջան, աղիդ ախպեր,
չեմ ուզում յերկարացնել, դե, դուք ել յերեւում ե վոխակալ-
ված ես սրանց դեմ:

— Ճիշտ է:

— Այ, շատ սաղ լինես: Մեզ հետաձնողում և նորավարտ
մի ճարտարապետուհի, վոր կոմբինատի կառավարիչը բերել
նստեցրել է մեր գլխին ու եղ քածի խոսքովն է շարժվում:
Եղ անտերը մեզ հետապնդում է ու ամեն կերպ ուզում է մեզ
խայտառակել հասարակության մեջ: Դու վոր հանձն առնես,
նրան «ես» անելու, ել ամեն բան սրծալ, քեզ համար թե
պաշտոնը կա և թե նաղդ փողը:

— Եղ դժվար է:

— Դժվարության ի՞նչ կա յեղբայր, պատի գլխից մի
յերկաթի կտոր դցես գլխին ու դբանից հետո մնացածը դու
խմացի, մեկեն տաս հազար ոտբլի կստանաս ու լավ պաշտոն
ել իմ վրա:

— Լավ:

Յեւ Մեկիքյանն ամուր սեղմեց Հակոբի ձեռքը: Շտապով
վեր կացալ դրասեղանի աջքից դուրս բերեց մի կապոց թղ-
թաղբամ... Ես դեռ 500 ոտբլի յե, վաղը չորս ետքան ել
կոտանաս, իսկ գործից հետո, նաղդ կհաշվեմ տասը հազար:

— Լա՛վ, շատ լավ :

Ժպիտը դեմքին, Մելիքյանը Հակոբի հետ նստեց սեղան : Սեղանին շարվեցին տապալիած հավին ու խմիչքները... Ուշ դիչեր եր . Մելիքյանի տանից Հակոբը դուրս յեկավ թմրած աչքերով : Նա ինքնազուհ, քթի տակ յերգում եր ու օրորվելով առաջ եր շարժվում, ձեռքն ամուր սեղմելով ծոցագրպանին :

Արևի վոսկեչողերը ներս ելին ընկել Մելիքյանի ննջարանի պատուհանից : Մելիքյանն աչքերը բաց դեռ պոտկած եր անկողնում : Դեմի մահճակալի վրա ննջում եր կինը՝ Մարիե-տան :

Արդեն ժամը տասն եր, վոր նա տանից դուրս յեկավ . սիրտն անհագիստ եր, Շուշիկն արդեն հինգ օր եր, ինչ վերադարձել եր : Գրասենյակում պատահեց Հակոբին :

— Եսոր ամեն բան պրծած ե :

— Տես, զգուշ յեղիր, այնպես վոր դուրսը ջախջախի, մի վայրկյան անգամ կենդանի չմնա :

— Հանգիստ յեղիր, յես իմ գործը դիտեմ : Մելիքյանը խոշոր քայլերով մոտեցավ իր գրասենյանին, նստեց և գլուխն առավ իր ձեռքերի մեջ...

Ժամը տասներկուսն եր : Շուշիկը դուրս յեկավ իր առանձնասենյակից :

— Ընկեր Մելիքյան, չե՞ս դա գնանք նոր գործված քաշին :

— Ձե, ժամանակ չունեմ, համրվելի Շուշիկ, պիտի դրնամ քաղաք, կառքին եմ սպասում, թե չե մեծ ուրախությամբ :

Շուշիկը ժպիտը դեմքին, դուրս յեկավ գրասենյակից : Քայլում եր Շուշիկը կանաչների միջով, դեմը լայնարձակ դաշտն եր ու բետոնի պատերը : Կրծքի ԿԻՄ-ը փայլելում եր արևի վոսկեչողերի տակ . նա քայլում եր ու ժպտում : Հասավ գործարանի կառուցման վայրը : Բետոն չողաղող մեքենան

միորինակ չրի-չրվացներով աշխատում եր, լայն բերանում խառնելով ցեմենտը խիճերի հետ, հարբած մարդու պես ասես սիրտը հետ եր տալիս՝ դեմը դրված մեծ դուշլի մեջ, վորը ճախարակով վեր եր բարձրանում ու ճոճվում ողի մեջ...

— Բարև ձեզ, ընկերներ : Բանվորները ժպտալով պատասխանեցին նրա բարևին :

— Ե՛, տղերք, գործն ի՞նչպես ե :

— Շատ լավ ե, ընկեր Շուշիկ, աշխատում ենք ելի : Լավ, նոր ցեմենտ ենք ստանալու, այնպես վոր յերկու օրից հետո վազոնները կթափեն, իսկ այս ցեմենտը կբալարարի հազիվ յերկու օր :

— Այո, կբալարարի դեռ յերեք օր ել : Մի անցնեմ այս կողմ տեսնեմ ինչ են անում տղերքը, — այս ասելով Շուշիկը քայլերն ուղղեց դեպի դարբինները, վորոնք չիկացած յերկաթի հսկայական կտորը տափաղացնում ելին մեծ մուրճերի տակ :

— Հոգի յե, հոգի՛, խորհրդային ճարտարապետուհի յե, մի տես ինչ սրտով և հետներս խոսում, կարծես մեր հալալ ընկերը լինի, — ժպիտը դեմքին խոսեց կոմյեթիտ Սիրակը :

— Մելիքյանը կամ Այդինովը, վոր գալիս են, կարծես խաղեյին լինեն, քթները վեր քաշելով են խոսում հետներս, ախ, յես դրանց հերը...

— Համա, խորթ աչքով են նայում ընկեր Շուշիկին, վորովհետև կոմունիստիկ յե ու իրենցից ել բարձր պաշտոն ունի և ամենքից շատ և հարգվում, — քրտինքը սրբելով խոսեց բետոնի անկուսակցական թաթոսը : Շուշիկը դարբինների մոտից ծովեց շենքի մյուս կողմը : Հակոբը պատի վրայից նրան եր հետևում : Նա չոքեց և վերցրեց ռեխերի մի կտոր . փայլատակեցին նրա աչքերն ու նա ցած չալրեց...

— Լա՛վ, չատ լավ:

Ժպիտը դեմքին, Մելիքյանը Հակոբի հետ նստեց սեղան: Սեղանին շարվեցին տապակած հալւն ու խմիչքները... Ուշ դիշեր եր. Մելիքյանի տանից Հակոբը դուրս յեկավ թմբած աչքերով: Նա ինքնադուհ, քթի տակ յերգում եր ու օրորվելով առաջ եր շարժվում, ձեռքն ամուր սեղմելով ծոցագրպանին:

Արևի վտակելողերը ներս ելին ընկել Մելիքյանի ննջարանի պատուհանից: Մելիքյանն աչքերը բաց դեռ պտտկած եր անկողնում: Դեմի մահճակալի վրա ննջում եր կինը՝ Մարիե-տան:

Արդեն ժամը տասն եր, վոր նա տանից դուրս յեկավ. սիրտն անհաղիստ եր, Շուշիկն արդեն հինգ օր եր, ինչ վերադարձել եր: Գրասենյակում պատահեց Հակոբին:

— Եսօր ամեն բան պրծած ե:

— Տես, զգուշ յեղիւր, այնպես վոր դուխը ջախջախի, մի վայրկյան անդամ կենդանի չմնա:

— Հանդիստ յեղիւր, յես իմ գործը գիտեմ: Մելիքյանը խոշոր քայլերով մոտեցավ իր գրասենյակին, նստեց և դուխն առավ իր ձեռքերի մեջ...

Ժամը տասներկուսն եր: Շուշիկը դուրս յեկավ իր տնանձնատեսչակից:

— Ընկեր Մելիքյան, չե՞ս դա դնանք նոր գործվածքային:

— Չե, ժամանակ չունեմ, հանգիստ Շուշիկ, պիտի դնամ քաղաք, կառքին եմ սպասում, թե չե մեծ ուրախությամբ:

Շուշիկը ժպիտը դեմքին, դուրս յեկավ գրասենյակից: Քայլում եր Շուշիկը կանաչների միջով, դեմը լայնարձակ դաշտն եր ու բետոնի պատերը: Կրծքի կիՄ-ը փայլելում եր արևի վտակելողերի տակ. նա քայլում եր ու ժպտում: Հասավ գործարանի կառուցման վայրը: Բետոն չաղաղող մեքենան

միորինակ շրփ-շրփացնելով աշխատում եր, լայն բերանում խառնելով ցեմենտը խիճերի հետ, հարբած մարդու պես ասես սիրտը հետ եր տալիս՝ դեմը դրված մեծ դուլի մեջ, վորը ճախարակով վեր եր բարձրանում ու ճոճվում ողի մեջ...

— Բարե ձեզ, ընկերներ: Բանվորները ժպտալով պատասխանեցին նրա բարեին:

— Ե՛, տղերք, դործն ի՞նչպես ե:

— Ծատ լավ ե, ընկեր Շուշիկ, աշխատում ենք ելի: Լավ, նոր ցեմենտ ենք ստանալու, այնպես վոր յերկու օրից հետո վազոնները կթափեն, իսկ այս ցեմենտը կբավարարի հաղիվ յերկու օր:

— Այո, կբավարարի դեռ յերեք օր ել: Մի անցնեմ այս կողմ տեսնեմ ինչ են անում տղերքը, — այս ստելով Շուշիկը քայլերն ուղղեց դեպի դարբինները, վորոնք չիկացած յերկաթի հսկայական կտորը տափակացնում ելին մեծ մուրճերի տակ:

— Հոգի յե, հոգի՛, խորհրդային ճարտարապետուհի յե, մի տես ինչ սրտով ե հետներս խոսում, կարծես մեր հալալ ընկերը լինի, — ժպիտը դեմքին խոսեց կոմյերիս Սիրակը:

— Մելիքյանը կամ Այդինովը, վոր գալիս են, կարծես խաղեյին լինեն, քթները վեր քաշելով են խոսում հետներս, ախ, յես դրանց հերը...

— Համա, խորթ աչքով են նայում ընկեր Շուշիկին, վորովհետև կոմունիստկա յե ու իրենցից ել բարձր պաշտոն ունի և ամենքից շատ ե հարգվում, — քրտինքը սրբելով խոսեց բետոնի անկուսակցական Թաթոսը: Շուշիկը դարբինների մոտից ծովեց շենքի մյուս կողմը: Հակոբը պատի վրայից նրան եր հետևում: Նա չոքեց և վերցրեց ռեյսերի մի կտոր. փայլատակեցին նրա աչքերն ու նա ցած չպրտեց... Լավեց

կանայցի մի սուր ճիչ: Բանվորները քրտնաթոր դեմքերով ճիչի կողմը վաղեցին և սառած կանգ առան, յերբ տեսան յերկաթների մոտ ընկած արյունաշաղաղ Շուշիկին...

9. Մ Ի Տ Ի Ն Գ

Դեպքից անցել էր 10 օր: Առավոտ էր: Գործարանի չհակի ձայնը տարածվեց քաղաքի վրա, բանվորները թողեցին գործիքները, լվացվեցին ու շարվեցին թեյի սեղանի շուրջը: Թերթի լիազոր Գառնիկը նոր ստացավ լրագրեր և սկսեց բաժանել:

— Վա, ես ինչ բան ե... — Բանվորները հավաքվեցին քարտաշ Բարկենի գլխին:

— Ահա, ահա, միացյալ Պետքաղվարչությունը բռնել է մի հակահեղափոխական կազմակերպություն, այս կազմակերպության ձեռքով է կատարվել մահափորձը՝ ճարտարապետուհի ընկեր Շուշիկի դեմ: Բռնված են ճարտարապետներ՝ Մելիքյանը, Ալեքինովը, Կուզիկյանը, Վարդանյանը և նախկին առտրական, բանվորական շարքերը խցկված, Հակոբ Բագրատյանը:

— Այ քեզ բան, տո, չի կարող լինել, գուցե ուրիշ Մելիքյան է, ախր չե՞ վոր նա նվիրված աշխատող էր:

— Այդ հիմարն աղվեսություն էր անում, բա վոնց, բա եղպես չաներ՝ շուտ էր բռնվել, դա յեւ պայքարի ձև է բարեկամ:

Գործարանի չհակը նորից յերկա՛ր-յերկա՛ր կանչեց, ամենքն էլ անցան գործի, գործարկումի նախագահը չենքի պատի վրա կանգնած բարձր կանչում էր:

— Շատ միտինգ կա հա, աշխատանքից հետո կմնաք, շարքերով կգնանք գործարանի բակը:

Քլունգները չողչողում էին արևի շողերի տակ, ամենքի դեմքին հոգսն էր նստել: Կես օր էր: Բանվորի չհակը տարածվեց քաղաքի վրա. ո՛ւ, ո՛ւ, ո՛ւ... ո՛ւ, ո՛ւ, ո՛ւ. բանվորները լվացվեցին և դրոշակով շարվեցին գործարանի բակը... Գործարանի բակում ալեկոծում էր բանվորական մասսան, փողփողում էին դրոշները: Բողբի միտինգ էր, ամեն մի խոսողից հետո դրոշները վեր էին բարձրանում ու մռնչում էր բանվորական մասսան: — Գնդակահարել:

— Գնդակահարել:

— Գնդակահարել:

Մենք պահանջում ենք վնասարարներին ցույց տալ պրոլետարական բռնեցքը: Մահ բանվոր դասակարգի գործը վնասողներին:

Գնդակահարել:

Գնդակահարել:

Մռնչում էր կապույտ խալածվորների ու կարմիր գլխաշորավորների հզոր բանակը: Արդեն յերեկո յեր: Շարքերը ձգվեցին քաղաքի փողոցներով: Ամբողջ քաղաքի աշխատավորությունն իր զայրույթն էր հայտնում վնասարարներին ու պահանջում էր պրոլետարական դատարանից անողոք լինել:

Դողում էին քաղաքի մայրքերն ու փողփողում էին կարմիր դրոշներն երկրորդական պայծառ լույսերի տակ:

1930—31 թ.

Հենինական

□ □ □

5320

8ԱՆԿ

	ԾՃ
1. Շուշիկը կինքածնում	3
2. Շուշիկը գործարանում	6
3. Դեպի Մոսկվա	12
4. Մոսկվայում	15
5. Վերադարձ	26
6. Յերկաթ-ի առօրյան	29
7. Հանգույցը	30
8. Հանգույցի լուծումը	33
9. Միտինգ	38

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0348777

ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊ. (1¹/₄ ռ.)

38

39875

Н. ОВНЯНЯН

КРАСНАЯ ИНЖЕНЕРКА

Госиздат ССР Армении
Эривань — 1932

891.542-3

7-85

